

Gnosticismus

RLB251

(jaro 2009)

Anotace

Kurz představuje jeden z důležitých nábožensko-filosofických proudů pozdně antického světa, který hluboce ovlivnil vznikající křesťanství. Zabývá se hledáním filosofických a náboženských zdrojů, ze kterých gnosticismus vycházel, a rovněž identifikací prostředí nebo komunit, ve kterých gnostické myšlenky mohly vznikat a prodělávat svůj další vývoj. Poskytuje základní typologii gnostických hnutí včetně představení jejich textů, jejichž četba je náplní seminářů. V neposlední řadě se kurz zaměřuje rovněž na otázku teoreticko-metodologického zázemí studia gnosticismu a dějinami jeho studia v průběhu 19. a 20. století, které představuje důležitý příspěvek k úvahám, na jakých základech je postavena a z jakých motivů vychází konstrukce zdánlivě „objektivních“ a „vědeckých“ badatelských kategorií.

Předpoklady

Pro studenty religionistiky je jako prekvizita určeno absolvování kurzu **Křesťanství I a Křesťanství II**. V případě zájemců z jiných oborů bude jejich způsobilost posouzena individuálně. Doporučena je rovněž znalost anglického jazyka.

Studijní literatura

Prameny

- **Wolf B. Oerter – Petr Pokorný** (eds.), *Rukopisy z Nag Hammádí I.*, Praha: Vyšehrad 2008.
- **Jan A. Dus** (ed.), *Neznámá evangelia. Novozákonní apokryfy I.*, Praha: Vyšehrad 2001, s. 209-244.
- **Jan A. Dus** (ed.), *Proroctví a apokalypsy. Novozákonní apokryfy III.*, Praha: Vyšehrad 2007, s. 459-500.
- *Jidášovo evangelium*, Praha: KLP 2006, přel. Marek Dospěl. [komentovaný překlad z koptštiny]
- **Radek Chlup** (ed. et trans.), *Corpus Hermeticum*, Praha: Hermann & synové 2007. [Komentovaný překlad z řečtiny, doplněný o obsáhlou a podnětnou úvodní studii.]
- *Evangelium pravdy*, přel. Zdeněk Kratochvíl, Praha: Herrmann a Synové 1994. [Je nutné vzít v úvahu, že jde o český překlad polského překladu z koptštiny]
- **Platón**, *Timaios a Kritias*, Praha: Oikúmené 1996, přel. František Novotný.

- **Marvin Meyer** (ed.), *The Nag Hammadi Scriptures: The International Edition*, San Francisco: HarperCollins 2007. [Anglický komentovaný překlad textů z Nag Hammádí, berlínského gnostického papyru a z kodexu Tschacos.]

Sekundární literatura

V češtině:

- **Petr Pokorný**, *Píseň o perle. Tajné knihy starověkých gnostiků*, Praha: Vyšehrad 1998 (druhé a rozšířené vydání; 1. vydání Vyšehrad 1986).
- **Petr Pokorný**, *Počátky gnose: Vznik gnostického mýtu o božstvu Člověk*, Praha: Academia 1969.
- **Ioan P. Culianu**, *Dualistické gnóze západu*. Praha: Argo 2008, přel. Jan Joneš. [obsahuje rovněž pasáže o antické gnózi, berte nicméně v úvahu, že Culianu byl žákem Eliada a že jablko nepadlo daleko od stromu].
- **F. Culdautová**, *Nástin gnostické teologie*, (Dějiny myšlení a kultury 13), Praha: Oikúmené 1999, přel. Jan Kranát.
- **Zuzana Vlčková**, „Gnostické interpretace biblického příběhu o stvoření člověka“, *Religio: Revue pro religionistiku* 14, 2006, 87-100.
- **Jaroslav Matoušek**, *Gnose čili Tajné učení náboženské posledních století pohanských a prvních křesťanských*, Praha: Hermann a synové²1995. [Jde o reprint vydání z roku 1925 a může posloužit pro představu o obrazu gnosticizmu před nálezem rukopisů z Nag Hammádí].

V cizích jazycích:

- **K. Rudolph**, *Gnosis. The Nature & History of Gnosticism*, San Francisco: Harper Collins 1987.
- **K. L. King**, *What Is Gnosticism*, Cambridge, MA – London: The Belknap Press of Harvard University Press 2005 [2003].
- **Ch. Markschie**, *Gnosis: An Introduction*, London: T&T Clark 2003.
- **B. A. Pearson**, *Ancient Gnosticism. Tradition and Literature*, Minneapolis: Fortress Press 2007.
- **H. Jonas**, *The Gnostic Religion. The Message of the Alien God and the Beginnings of Christianity*, Boston: Beacon Press 2001 [1958].
- **G. Filoramo**, *A History of Gnosticism*, Cambridge, MA – Oxford: Blackwell 1990.
- **W. J. Hanegraaff** (ed.), *Dictionary of Gnosis & Western Esotericism*, Leiden: E. J. Brill 2006.

Struktura kurzu

0. Úvodní hodina (16. 2. 2009)

1. Gnosticizmus a jeho místo v dějinách náboženství: vymezení a prameny (23. 2. 2009)

2. Gnosticismus – charakteristické myšlenky a motivy; stručný nástin badatelských přístupů (2. 3. 2009)

3. Gnosticismus – jeho počátky a zdroje; Základní typologie gnostických systémů (9. 3. 2009)

4. Seminář I. Četba textů (*Timaios a Poimandrés*) (16. 3. 2009)

Četba:

Platón, *Timaios*, in: Platón, *Timaios a Kritias*, Praha: Oikúmené 1996, 15-95, přel. František Novotný (reprint původního překladu z roku 1919).

Poimandrés, in: R. Chlup (ed. et transl.), *Corpus Hermeticum*, Praha: Hermann & synové 2007, 152-167.

Termín odevzdání komentáře: do 11. 3. 2009, 23:59 SEČ.

5. Nejvýznamnější gnostické systémy I. – Setovská gnóze (23. 3. 2009)

6. Seminář II. Četba textů (Kniha *Genesis* a *Podstata Archontů*, *NHC* II.4) (30. 3. 2009)

Četba:

Genesis 1-11, in: *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona* (včetně deuterokanonických knih), Český ekumenický překlad, Česká biblická společnost 1985 (nebo některý novější reprint).

Podstata archontů (*NHC* II/4, 86,20-97,23), in: W. B. Oerter – P. Pokorný (eds.), *Rukopisy z Nag Hammádí I.*, Praha: Vyšehrad 2008, 209-227, přel. Z. Vítková a P. Pokorný.

Termín odevzdání komentáře: 25. 3. 2009, 23:59 SEČ.

7. Nejvýznamnější gnostické systémy II. – Valentinská gnóze (6. 4. 2009)

8. Seminář III. Četba textů (*Filipovo Evangelium*, *NHC* II.3) (27. 4. 2009)

Četba:

Filipovo evangelium (*NHC* II/3, 51, 29-86,19), in: W. B. Oerter – P. Pokorný (eds.), *Rukopisy z Nag Hammádí I.*, Praha: Vyšehrad 2008, 185-205, přel. L. Kopecká a P. Pokorný.

Termín odevzdání komentáře: do 22. 4. 2009, 23:59 SEČ.

9. Gnosticismus – jeho nositelé a pokračovatelé (manicheismus a mandejci) (4. 5. 2009)

10. Gnosticismus – dekonstrukce jedné vědecké kategorie (11. 5. 2009)

Podmínky ukončení

Podmínky úspěšného ukončení kurzu jsou:

- 1) Úspěšné absolvování závěrečného testu (hranice průchodnosti: alespoň 60 bodů ze 100 možných).
- 2) Včasné odevzdání tří komentářů k zadané seminární četbě. Komentáře se odevzdávají do středy (23:59 SEČ) v týdnu předcházejícím konání semináře.
 - a. Komentář bude mít maximálně dvě normostrany (3600 znaků), bude psán korektní češtinou bez pravopisných chyb a ve větách, které dávají smysl.
 - b. Bude vyhovovat zadání, které bude k seminárním četbám vypracováno.
 - c. V závěru budou Vaše reakce a otázky, které by podle Vašeho názoru měly být pojednány během semináře.

Komentáře se vkládají do složky "Komentáře" ve studijních materiálech a do příslušné podsložky opatřené datem konání semináře. Složka bude mít nastavenou dobu, do které bude umožněno studentům soubory vložit. V případě včasného neodevzdání komentářů je student hodnocen stupněm N a nemá nárok na opravný termín (v souladu s článkem 16 a odstavcem 9 platného studijního a zkušebního řádu MU).

- 3) Aktivní účast na třech seminárních diskuzích.